

BOS EN BEPLANTING IN GRONINGEN

'Bos hoort in Drente' en 'Plant Groningen maar vol, als het maar niet over de rand gaat hangen'. Dat zijn uitspraken die je hoort als er hier over bos, bomen of beplanting in het algemeen gepraat wordt. Twee wat ongenuanceerde uitspraken, die haaks op elkaar staan, maar die wel aangeven hoe verschillend er over gedacht wordt. Een fraaie is ook die van een bosrijke gemeente die enkele jaren geleden een voorbereidingsbesluit nam ter voorkoming van de 'niets ontziende, landschapsontsienderende bosbouwdriften'. Dan komen de uitspraken als: 'Bomen, prima, als ze maar bij de buurman in het land staan' of 'Als we de Olle Grieze maar kunnen blijven zien', toch wat dichterbij de kern van de discussies die zich de laatste tijd in kringen van de natuur- en landschapsbescherming en op bestuurlijk niveau afspelen. Vanwaar die discussie, wat is er eigenlijk aan de hand en wat is de aanleiding tot al die publikaties, interviews en uitspraken in de pers.

Hout als landbouwproduct is even wennen.

Pier P. Bosch

HOEWEL GRONINGEN DE LAATSTE PLAATS INNEEMT in het rijtje provincies met bos, namelijk 1,2 % van de oppervlakte (en dat is nog de helft minder dan Friesland met 2,8 %!) wordt er de laatste jaren in deze provincie, na Flevoland, de meeste beplanting aangelegd: ongeveer 150 ha per jaar. Die hektaren worden vooral ingeplant in de Herinrichting Oost-Groningen en de Groninger Veenkoloniën. Maar ook in andere landinrichtingsprojecten wordt het nodige geplant, waarbij natuurlijk de dorpsbosjes het meest in het oog springen. En daarbij mogen uiteraard de kilometers wegbeplantingen, de honderden erven en het aangelegde groen ten behoeve van de dierenwereld niet vergeten worden.

Deze uitbreiding van bos en beplantingen geeft over het algemeen weinig discussie, want er is voldoende ruimte voor, de hektaren kunnen worden aangekocht, het geld is gereserveerd en last but not least: er is zelfs vraag naar. En men krijgt in de gaten dat je met beplanting toch wel hele leuke dingen kunt doen, die het wonen, werken en recreëren in de streek een stuk aangenamer maken. Dit groen wordt daarom, uiteraard onder een aantal voorwaarden en kanttekeningen, zelfs in een provincie als Groningen zo langzamerhand geaccepteerd.

Het landschap verandert

De echte aanleiding tot discussie en tot zorgelijke gezichten is een komende verandering in de landbouw. Nu is de landbouw voortdurend in beweging, door de toepassing van nieuwe landbouwmethoden, ontginningstechnieken, uitvindingen en het ontwikkelen van alternatieve teelten. En al die veranderingen hebben altijd hun effect gehad op de verschijningsvorm van het landschap. Bos werd ontgonnen, de uitvinding van de stoommachine en de mechanisatie in het algemeen maakte ontginningen en een grootschaliger aanpak mogelijk. Door kunstmest veranderde de woeste grond in intensief gebruikt landbouwgebied. Prikkel draad verving de houtsingels en -wallen. Veepest zorgde voor een ommekeer van grasland naar bouwland, snijmais deed zijn entree en torensilo's, windmolens en mestopslagplaatsen werden gebouwd.

Allemaal veranderingen ten gevolge van stagnatie, ontwikkeling of omschakeling in de landbouw. Het zijn normale veranderingen die in een dynamische maatschappij thuishoren en die even logisch zijn als de verdubbeling van een rijksweg, het ontwikkelen van een industrieterrein, het bouwen van een

kantorencomplex of het benutten van de aardgasvoorraad. De maatschappij is in beweging, alles wisselt en het landschap verandert mee al is dat soms even wennen. Maar dat wil uiteraard niet zeggen dat alles altijd in positieve zin verandert en dat je alle veranderingen zo maar moet accepteren. Pas als alle plussen en minnen, alle voor- en nadelen zorgvuldig geïnventariseerd en afgewogen zijn, kun je je een oordeel vormen over de consequenties.

Hout als landbouwprodukt

De omschakeling in de landbouw die een geweldige verandering van het landschapsbeeld met zich mee zal brengen, zal de komende jaren waarschijnlijk veroorzaakt worden door de teelt van hout als landbouwprodukt. Het gaat hierbij om de 'set aside' of braaklegregeling.

Eind 1988 heeft de EG namelijk een programma ontwikkeld om de landbouwoverschotten terug te dringen. Een methode daarbij is het uit productie nemen van landbouwgronden, waarbij die gronden dan definitief aan de agrarische bestemming onttrokken worden ofwel tijdelijk een ander doel kunnen dienen. Tijdelijk niet produceren van marktverdieningsproducten als suiker, fabrieksaardappelen en graan, want daar draait het hele verhaal in Nederland om, betekent gronden braak laten liggen of andere producten telen, bijvoorbeeld teunisbloem, hazelnoten, hennep of hout. Allemaal producten die biomassa, bio-ethanol, plantaardige olie of vezels leveren. Kortom een functieverandering van de landbouw van producent van voedingsmiddelen tot producent van grondstoffen voor welk doel dan ook.

Het kwam reeds ter sprake: verandering van de landbouw brengt grote veranderingen in het landschap met zich mee, want de landbouw is in Nederland per slot van rekening nog altijd de grootste grondgebruiker.

Nu zal het telen van teunisbloemen of afrikaantjes wellicht niet zoveel discussie geven, misschien zien de VVV's er zelfs wel een aardige toeristische route in. En hetzelfde geldt voor hennep: aan een gewas met een vergelijkbare hoogte als snijmais is men zo langzamerhand wel gewend geraakt, hoewel deze teelt misschien weer opwinding kan veroorzaken bij andere bevolkingsgroepen.

Het telen van hout is een ander verhaal. Als hout een alternatief is en het dus volop geteeld gaat worden, betekent dit in velerlei opzicht wel even wennen. Voor de boer omdat

Dankzij het toepassen van verschillende plantrichtingen kan de aanblik van productiebeplantingen verbeterd worden

hij van landbouwer nu bosbouwer wordt en voor de natuur- en landschapsliefhebbers omdat het landschapsbeeld waar men zo aan gehecht was, drastisch verandert. Want hout wordt dan een gewoon landbouwprodukt dat in de meeste gevallen keurig op rijtjes geteeld gaat worden en tientallen jaren op het veld staat. Natuurlijk kan er wat gedaan worden aan de manier waarop zulke houtakkers er uit zien.

Er kan onder een aantal bosbouwkundige voorwaarden gezorgd worden voor afwisseling in klonen (groeiwijze, tijdstip van uitlopen, bloeitijd, herfstkleur van populieren) of er kan met verschillende plantafstanden of -richtingen en in sommige gevallen zelfs met het aanbrengen van een struikrand gewerkt worden. En indien de situatie (grondsoort, bodemsamenstelling, klimaatfactoren ed.) het toelaten, kan men gebruik maken van een aantal naaldboutsoorten. Kortom, met wat inventiviteit en creativiteit valt veel te bereiken op het gebied van de aanblik en de verschijningsvorm van deze productiebeplantingen.

Meerjarenplan Bosbouw

Waarom heeft de EG, maar ook de Neder-

landse Regering de set-aside regeling gekoppeld aan de aanleg van meer productiebos? Waarom wordt het accent zo op hout gelegd? In het enkele jaren geleden uitgekomen Meerjarenplan Bosbouw, waarin men aandacht vraagt voor de opvoering van de kwaliteit van het bestaande bos, verkondigt de Regering ook het beleid in enkele tientallen jaren vele tienduizenden hektaren nieuw bos en beplanting aan te willen leggen. Bos met, zoals we dit noemen, een meervoudige doelstelling. Dat betekent dat dat bos er moet komen ten behoeve van de recreatieve mogelijkheden van de bewoners van een streek, stad of dorp, maar ook ten behoeve van de instandhouding en ontwikkeling van het planten- en dierenleven in die omgeving. Bovendien kan het aanbrengen van bos en beplanting, mits goed doordacht en ontworpen, een belangrijke bijdrage leveren aan de verbetering van de verschijningsvorm van het Nederlandse buitengebied. En dat is al een doelstelling op zich getuige de opzet van de 4^e Nota Ruimtelijke Ordening.

Bos of (weg)beplantingen produceren ook hout en dat wordt in Nederland een steeds belangrijker product, want door de 14 miljoen Nederlanders wordt per jaar 13 miljoen m³ hout gebruikt. Het merendeel hiervan als

papier en karton en als gezaagd hout voor alle mogelijke doeleinden. 92 % van die hoeveelheid hout wordt geïmporteerd. Import uit vooral ook veel ontwikkelingslanden die het met hun eigen bevolking, de ontbossing en de daardoor veroorzaakte erosie al uiterst moeilijk hebben. Ik ga hier nu niet verder op in, want gelukkig is een ieder zo langzamerhand wel overtuigd van onze verantwoordelijkheid tegenover hen. Deze import levert per jaar een tekort op de betalingsbelans op van 1,5 miljard gulden.

Na olie is hout dan ook de grootste negatieve post in ons nationale huishoudboekje! Acht procent van onze houtbehoefte leveren we zelf en doelstelling van de Regering is nu om in 40 jaar die zelfvoorzieningsgraad van het Nederlandse bos op te voeren van acht naar vijftig procent. Daarom wordt geprobeerd de komende jaren 15.000 ha puur productiebos met een korte omloop van de grond te krijgen. Hierbij wordt bos, of liever hout, als landbouwprodukt gezien. En daar ligt dan de relatie met het hiervoor aangestipte set-aside programma. Het is er de Nederlandse regering, hierbij gesteund vanuit Brussel, alles aan gelegen om én de landbouwoverschotten terug te dringen én de houtproductie op te voeren.

En omdat een aantal van de zogenaamde zware marktordeningsprodukten als suikerbieten, graan en fabrieksaardappelen nu eenmaal in Noord-Nederland geteeld wordt, spelen discussies over de toekomst van de landbouw, hout als eventueel alternatief en de consequenties voor het landschap zich voornamelijk in onze regio af.

Nu de set-aside regeling al enige tijd in werking is, valt te constateren dat de aanvragen voor het braakleggen van landbouwgronden of het telen van hout voornamelijk komen uit de veenkoloniale gebieden van Groningen, Drente en N.O.-Overijssel, het gebied ten weerszijden van de Hondsrug en in een enkel geval uit het Oldambt.

Een aantal jaren geleden zagen we dat al aankomen. Vandaar ook dat nota's als 'Mogelijkheden voor bos en beplanting in Groningen', 'Bos in zicht' of het Grontmij rapport 'Bosrijke Noord-Nederland' gepubliceerd werden en dat de discussie losbrandde. Gelukkig maar, want men is nu wat voorbereid op deze nieuwe ontwikkelingen. Maar nogmaals: we praten dan wel over een mogelijke bebossing van landbouwgronden van duizenden hektaren per jaar waarbij het accent vooral in Noord-oost-Nederland zal komen te liggen.

Bos en beplantingen als hulpmiddel voor andere doelen

Het landschap zal door deze nieuwe ontwikkeling veranderen. Daar kunnen negatieve consequenties aan verbonden zijn, maar je zou ook eens naar de positieve veranderingen kunnen kijken.

Neem het Veenkoloniaal gebied. Jarenlang is er van uitgegaan dat dit gebied open moest blijven, omdat openheid samen met de lintbebouwing, de kleur en de geur van de fabrieksaardappelteelt en de regelmatige stofstormen het karakter van dit gebied bepaalde.

Pas de laatste jaren wordt heel anders tegen de Veenkoloniën aangekeken. Het woon- en leefklimaat verbeterde door het opknappen van wegen en kanalen, het zuiveren van het afvalwater, de rekonstruktie van de bebouwing en het ontwikkelen van recreatiemogelijkheden. Deze door de Herinrichting geïni-

tieerde werkzaamheden stimuleerden de bewoners om iets aan hun directe woonomgeving te doen. En van lieverlee keek men ook wat meer om zich heen en begon zich af te vragen: is het nodig dat jaarlijks 5 à 6 miljoen gulden (!) van de totale produktiewaarde verloren gaat door het wegwaaien van de bovenste laag van de teelaarde? Moeten elk jaar weer alle sloten en wijken ontzand worden? Kun je tijdens de stofstormen dan echt geen auto's buiten laten staan of moet kostbaar elektronika permanent tegen het stof beschermd worden?

Bovendien komt er nu steeds meer aandacht voor de problematiek van de vervuilde wijken of, en dat is recent aan de orde, de invloed van grondontsmettingsmiddelen op het drinkwater.

Voor het oplossen van deze problemen zou de aanleg van bos of beplantingen best eens een hulpmiddel kunnen zijn waarbij de streek zo verandert dat een ieder en vooral

Beplanting kan het wonen, werken en recreëren een stuk aangenamer maken

14 miljoen Nederlanders gebruiken per jaar 13 miljoen m³ hout, waarvan 92 % wordt geïmporteerd

ons milieu er wel bij vaart. Gebieden waar nu veel met grondontsmetting of bestrijdingsmiddelen gewerkt wordt en die in directe verbinding staan met de drinkwateronttrekingspunten zouden aan de aardappelteelt onttrokken kunnen worden en men zou er bos kunnen planten. De bosbouw kent niet of nauwelijks bemesting en bestrijdingsmiddelen worden zelden of nooit toegepast, dus milieuvriendelijker kan het bijna niet!

Die gebieden zouden ook kunnen worden ingericht als zeer extensief gebruikte recreatie-terreinen (bijvoorbeeld golfterreinen) waarbij het gebruik van mest en bestrijdingsmiddelen ook tot een minimum beperkt blijft. Op zo'n manier snijdt het mes aan twee kanten en bespaar je de drinkwaterbedrijven geweldig veel zuiveringswerk en de konsument dus kosten. Bovendien wordt dan (redelijk) vol-

daan aan de handhaving van de kwaliteit van ons drinkwater op lange termijn.

Op daarvoor geschikte plekken kan ook gedacht worden aan het inrichten en beheren van pleisterplaatsen voor bijvoorbeeld gazen. Ten behoeve van een van de rietgansoorten, die enige vorm van beplanting op prijs stelt, kan daarbij gedacht worden aan een combinatie van bos en open ruimte.

Andere waarden die in het veenkoloniaal gebied ontwikkeld zouden kunnen worden door middel van het aanbrengen van vormen van beplanting zijn de ekologische verbindingszones.

Te denken valt dan aan verbindingen tussen de Hondsrug en Westerwolde of tussen de Westerwoldse beeksystemen. Men zou dan gebruik kunnen maken van de in dit gebied in overvloed aanwezige wijken en kanalen. Door middel van het opschonen van wijken,

het aanpassen van de oeverzones en het aanbrengen van een struikachtige beplanting langs of op reeds lang dichtgegroeide wijken zou een aantal routes uitgezet kunnen worden waarlangs plant en dier zich kunnen verplaatsen.

Dit zou een welkome start betekenen voor een ontwikkeling waar op dit moment nauwelijks aanknopingspunten voor aanwezig zijn.

Integrale aanpak

Doorredenerend op alle aangedragen mogelijkheden in dit gebied doemt het beeld op van een integrale aanpak. Zouden we hier de problemen niet met een creatieve oplossing te lijf kunnen gaan en bovendien een aanzet kunnen geven tot interessante ontwikkelingen voor de toekomst.

Wat te denken van een combinatie van de teelt van alternatieve gewassen, groenbemesters, opschonen van wijken, verbetering van de (grond)waterkwaliteit, het plaatselijk verhogen van het waterpeil, de aanleg van wind-singels, verbetering van de ekologische infrastructuur, de productie van hout en het bieden van luwte en recreatiemogelijkheden voor degenen die er wonen en werken?

De openheid wordt aangetast of verdwijnt helemaal, dat wel, maar wat krijgen we er voor terug? Moet, alles afwegend, deze verandering dan niet als uiterst positief benaderd worden?

De 4^e Nota spreekt over: 'Handhaving en versterking van de kwaliteit van de groene ruimte'. Me dunkt dat een integrale aanpak van het veenkoloniaal gebied een kans voor open doel is. Maar we zullen dan wel de handen ineen moeten slaan: bewoners, de landbouw, de waterschappen, gemeenten, de natuur- en landschapsbescherming en niet te vergeten de provincies en het Rijk. ●

De nadruk ligt in dit artikel voornamelijk op hout als landbouwproduct en dan vooral in verband met mogelijke ontwikkelingen in het veenkoloniaal gebied. In een volgend artikel zal ingegaan worden op de stimulerende rol die permanent bos en beplanting kunnen vervullen in het landschap van Groningen.

Ir. P. P. Bosch is konsulent Bos- en Landschapsbouw, Ministerie van Landbouw, Groningen.

Noot: zie ook de artikelen 'Snelgroeiend bos' door Vincent Klijnsma, en 'Houtteelt in Groningen' door Hans van Hilten in Noorderbreedte 1988-2 en 'Bosontwikkeling in het Noorden' door Cor van Meijenfildt, Noorderbreedte, maart 1988.